

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА: ВІД ІСТОРІЇ ДО СУЧАСНОСТІ

Актуальність даного дослідження визначається тим, що складно назвати більш розповсюджену сукупність суспільних відносин, ніж система оподаткування, суть якої складають податки та відносини «влада-підпорядкування» між державою і платниками податків. Податки — невід'ємний елемент людської цивілізації, який суттєво впливає на всі сторони економічного та соціального життя суспільства. Це явище від витоків до сучасності характеризується як сфера протиріч між владою і платниками податків. Практично завжди податки сприймалися як одна з найбільших неприємностей, що випадає на долю людини. Податки виникли в найдавніші часи. Так, ще 506 року до н. е. у Стародавньому Римі були введені акцизи на сіль. В цей же період Ксенофонт у своєму трактаті «Про доходи Афінської республіки» розробляє засади щодо введення мита, податків тощо. На початку першого століття н. е. Римський імператор Октавіан Август запроваджує акцизи на деякі товари, податки зі спадщини, продажу рабів, з неодружених. Також, імператор Калігула обкладає у Римі податками повій, а імператор Веспасіон запроваджує оподаткування громадських убиралень (звідси — «гроші не пахнуть») [1, с. 32]. У середні віки вперше спостерігаємо спробу врегулювати відносини між владою і платниками податків. Зокрема, в Англії у Великій Хартії вольностей 1215 року було документально підтверджено, що податки можуть вводитися лише за згодою Загальної ради королівства [2, с. 1]. Звичайно, введення податків у різних країнах і в різні часи мало свої особливості, зумовлені економічними, соціальними та політичними факторами. Історія виникнення й розвитку податків багата й складна і ставлення до них завжди неоднозначне. Так, Тома Аквінський називав податки дозволеною формою грабунку [1, с. 2]. Шарль Луї Монтеск'є взагалі вважав, що визначення тієї частини яку мають у підданих забрати, і тієї яку їм залишають вимагає неабиякого розуму і мудрості. Упродовж багатьох століть визначення розміру податку, що підлягає сплаті, не мало серйозного наукового та правового підґрунтя. Тому ставлення до податку завжди пов'язувалось із насильством, примусовим вилученням частини доходу громадянина на користь держави.

Як уже зазначалося, у свідомості населення більшості країн світу податки ще довго сприймалися як знаряддя деспотизму та явище, недостойне вільної людини. Дуже категоричних висновків щодо цього доходять представники

марксистської економічної думки. Так, К. Маркс і Ф. Енгельс вважали податки чи не найбільшим злом економічного життя. Вони порівнювали податки з материнською груддю, що годує буржуазні уряди, які, використовуючи податки, нещадно експлуатують трудящих [4, с. 24].

Потрібно було майже століття й надзвичайна праця багатьох поколінь кращих представників наукової думки людства, щоб відбулася зміна поглядів на податки, де вони, перетворившись із непривабливого та примусового вилучення доходів, набули статусу об'єктивно необхідного внеску для задоволення потреб усіх і кожного. На сьогодні наявність податків в економічних системах держав світу ґрунтується на детально розробленому вченні про податки, яке належить визначним мислителям, серед яких Уільям Петті, Адам Сміт, Давід Рікардо, Джон Ст. Мілль, Адольф Вагнер, Франческо Нітті, Джон Кейнс, Поль Самуельсон, Джеймс Бюкенен, Курт Віксель і багато інших визначних вчених і державних діячів, лауреатів Нобелівської премії. Дослідження вчених довели неосяжність і надзвичайну складність самої теми, яку майже неможливо уповні висвітлити в одному навіть досить значному за обсягом посібнику [5, с. 34].

Тепер вже є усі підстави дійти висновку, що податки — це знаряддя перерозподілу доходів юридичних і фізичних осіб в державі, а їхня мобілізація та використання зачіпає інтереси не лише певного підприємця чи громадянина, а й значних верств населення й соціальних груп, поміж якими точиться жорстока боротьба за форми й методи розподілу та перерозподілу. Саме вони дуже часто викликали соціальні потрясіння й війни. Нині податки це найефективніший інструмент впливу держави на суспільне виробництво, його динаміку та структуру, на розвиток науки й техніки, масштаби соціальних гарантій населенню.

Найбільшого розквіту податки сягають в умовах розвинутої ринкової економіки. Вони стають об'єктивним елементом фінансових відносин між державою та юридичними й фізичними особами. Формується завершена модель податкової системи кожної держави. Вона включає методи й об'єкти оподаткування, ставки податків, строки їхньої сплати, контроль за витрачанням.

Проте не слід забувати, що податки є ще й дуже небезпечним інструментом у розпорядженні держави. Адже без наукової концепції податкової політики вони можуть гальмувати економічний розвиток держави. Концепція податкової політики держави повинна містити обґрунтовані висновки щодо впливу оподаткування на результати господарської діяльності підприємств та організацій, обсяг, напрямки й характер інвестицій, розмір і структуру фонду споживання, галузеву й територіальну структуру економіки.

Досконалість форм і методів оподаткування свідчить про рівень розвитку держави, її економічних і правових інститутів. Введення податків — це не тільки практична, а й велика наукова проблема. Вона потребує глибокого аналізу господарського життя в державі, доходів населення та підприємницьких структур, бюджету сім'ї. Лише за такими матеріалами можна дійти висновку про доцільність введення того чи іншого податку, спрогнозувати його вплив на економічні та соціальні процеси.

Література

1. Андрущенко В. Л. Податкові системи зарубіжних країн: Навч. посібник / О. Данілов. — К.: Комп'ютер прес, 2004. — 300 с.
2. Велика Хартія вольностей 1215 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zen.in.ua/seredn%D1%96-v%D1%96ka/angl%D1%96ya/velika-xart%D1%96ya-volnostej>.
3. Фома Аквінський [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://new.acropolis.org.ua/uk/content/%D1%84%D0%BE%D0%BC%D0%>
4. Бандурка Ю. Б. Податкове право: Навч. посібник / Бандурка Ю. Б., Понікарпов В. Д., Попова С. М. — К.: Центр учбової літератури, 2012. — 312 с.
5. Ковальова А. М. Фінанси, грошовий обіг і кредит: Підручник / А. М. Ковальова. — М.: Проспект, 2007. — 240 с.

УДК 336.368(043)

Шапенко Л. О., асистент,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПРУДЕНЦІЙНИЙ НАГЛЯД ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Євроінтеграційні процеси України зумовили запровадження системи пруденційного (лат. *prudentia* — завбачливість, розсудливість тощо) регулювання та нагляду за фінансовими ринками, в тому числі і за страховим. Підтвердженням цього є прийняття Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами № 585 від 15.07.2010 р. (далі — Концепція), відповідної Програми розвитку системи зазначеного нагляду та внесення змін до деяких законів, що регламентують діяльність органів державного нагляду за страховою діяльністю. Пруденційний нагляд за страховою діяльністю є складовою частиною державного нагляду у цій сфері, що здійснюється Уповноваженим державним органом (Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг — Нацкомфінпослуг) з метою забезпечення ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів страхувальників